

روایت حضور در پودمان مهارت‌آموزی: درس پژوهش و توسعه حرفه‌ای
جواد شیرکریمی*

Present Narrative in the Skill Module: Research Lesson and Professional
Development
Javad Shir Karami^{1*}

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۸/۰۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۴/۰۲

Abstract

Nowadays, despite the acceleration in the process of diverse and wide-ranging developments, the position of the teacher as an essential factor in the field of education and training has become increasingly important. Obviously, the promotion of professional skills of teachers in the field of research and education requires knowledge and decision making, problem solving, sharing solutions and sharing experiences. Therefore, today, the professional development of teachers is inevitable and an important factor in increasing the level of efficiency and quality of education. Undoubtedly, the narrative of experiences and activities and sharing their outcomes are effective tools in this regard. The researcher, here, is a sample of a community of students participating in the classroom of professional research and development. First, the text from the observation and participation was prepared and arranged. Then, themes or statements were extracted and compared to the classification and extraction of the components. Findings and outcomes in the components of the education and learning process (excitement and motivation, teaching aids, interaction and mutual respect, freedom of expression and high participation), curriculum planning (encouragement, pre-organizer, feedback), spatial status and physical (disturbing factors, comfort and convenience) were classified and proportional analysis and judgment were performed.

Keywords: Narrative Research, Participatory View, Skill Learning, Research and Professional Development.

1. Ph. D. candidate in philosophy of education, department of educational sciences, Islamic Azad University, Arak, Iran.

چکیده

در حال حاضر، با وجود تسریع در روند تغییر و تحولات متنوع و گسترده، جایگاه معلم به عنوان عاملی اساسی در عرصه تربیت و توسعه، بیش از پیش اهمیت یافته است. بدیهی است که ارتقای توانمندی‌های حرفه‌ای معلمان در عرصه پژوهش و آموزش، مستلزم دانش و تصمیم‌گیری، مشکل‌یابی، ارائه راه‌حل و اشتراک تجارب است. بنابراین امروزه توسعه حرفه‌ای معلمان امری اجتناب‌ناپذیر و عاملی مهم در افزایش سطح کارایی و کیفیت آموزش است و بدون شک، روایت تجارب و فعالیت‌ها و اشتراک نتایج آن، ابزار مؤثری در این راستا می‌باشد. در اینجا پژوهشگر، نمونه‌ای از جامعه مهارت‌آموزان شرکت‌کننده در کلاس درس پژوهش و توسعه حرفه‌ای بوده است. ابتدا متن حاصل از مشاهده و مشارکت، تهیه و تنظیم شد و سپس جملات یا گزاره‌ها استخراج و نسبت به طبقه‌بندی و استخراج مؤلفه‌ها اقدام شد. یافته‌ها و نتایج در مؤلفه‌های آموزش و برنامه‌ریزی درسی (هیجان و انگیزه، وسایل کمک‌آموزشی، تعامل و احترام متقابل، آزادی اظهارنظر و مشارکت بالا)، طرح درس (تشویق و ترغیب، پیش‌سازمان‌دهنده، بازخورد)، وضعیت فضایی و فیزیکی (عوامل مزاحم، آسایش و راحتی) طبقه‌بندی شدند و تحلیل و قضاوت متناسب انجام شد.

واژه‌های کلیدی: روایت‌پژوهی، مشاهده مشارکتی، مهارت‌آموزی، پژوهش و توسعه حرفه‌ای.

۱. دانشجوی دکتری تخصصی فلسفه تعلیم و تربیت، گروه علوم تربیتی، دانشگاه آزاد، اراک، ایران.

*Corresponding Author, Email: j.shirkarami@yahoo.com

* نویسنده مسئول:

مقدمه

با توجه به جایگاه و اهمیت آموزش و پرورش در میان نهادهای مختلف جامعه، می‌توان گفت آموزش و پرورش مهم‌ترین نهاد اثرگذار در فرایند تربیت و تأمین نیروی انسانی است. معلم نیز به عنوان مربی و مدرس، نقشی کلیدی در این بین ایفا می‌کند تا نیروی انسانی کارآمد، سرنوشت‌ساز و اثرگذاری برای اجتماع تربیت کند که نه تنها در بُعد قوای ذهنی بلکه در ابعاد اجتماعی، جسمی، عاطفی، اقتصادی و اخلاقی نیز رشد یابد و به این ترتیب زمینه و بستر مناسب برای رشد همه‌جانبه جامعه را فراهم می‌کند (حسینی، برهنمن و داداشی مقدم، ۱۳۹۶).

از طرفی تربیت نیروی انسانی توانمند و کارآمد با برنامه‌ریزی و اجرای موفق برنامه‌های توسعه حرفه‌ای تحقق می‌یابد. از مهم‌ترین ابعاد توسعه حرفه‌ای معلمان، فرایندها و فعالیت‌های برنامه‌ریزی‌شده جهت ارتقای دانش، مهارت و نگرش معلمان در راستای بهبود فرایند یاددهی و یادگیری است (کرمی، سراجی و معروفی، ۱۳۹۶؛ گاسکی^۱، ۲۰۰۲). معلم از آن جهت در مرکز توجه است که کارگزار تعلیم و تربیت است و اهداف متعالی نظام آموزش و پرورش در نهایت به واسطه او محقق می‌شود. مهارت‌های معلمان در مورد شیوه‌های تدریس، اداره و سازمان‌دهی کلاس، نظارت، راهنمایی و مشاوره با دانش‌آموزان و در کل توانمندی‌های مربوط به شیوه‌های تدریس و ارزشیابی و کاربرد تکنولوژی آموزشی نقش تعیین‌کننده‌ای در محیط آموزشی ایفا می‌کند (مهرمحمدی، ۱۳۷۹). علاوه بر این، فضا و امکانات آموزشی از قبیل گرما و سرمای متعادل، نور و حرارت و تهویه مناسب، وضعیت و مکان مدرسه از عوامل مؤثر بر تدریس و یادگیری می‌باشند (خورشیدی، ۱۳۸۲). رشد و توسعه نظام‌های آموزشی و مهارت‌های حرفه‌ای از وجوه برجسته عصر حاضر است که در چند دهه اخیر به مسئله مهمی تبدیل شده است. در حال حاضر، تقاضا برای آموزش و پرورش و توسعه آن از رشد بی‌سابقه‌ای برخوردار شده است، به طوری که هم‌زمان با افزایش تعداد دانش‌آموزان در سطوح مختلف و تأسیس مؤسسات آموزشی جدید، سرمایه‌گذاری برای استخدام معلمان بیشتر ضرورت یافته است که نشان‌دهنده اهمیت تغییر و بهبود تصمیم‌گیری‌ها، سیاست‌گذاری و تلاش برای برقراری فرصت‌های برابر آموزشی و جایگاه خطیر صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان است (سرکارانی، ۱۳۸۲؛ به نقل از سالاری‌زاده، ۱۳۹۱).

امروزه با توجه به روند تغییر، تحولات، تسریع و تسهیل پیشرفت‌ها در حوزه‌های مختلف، نقش معلم به عنوان آموزش‌دهنده و تربیت‌کننده بیش از گذشته حائز اهمیت است. روایت وضعیت آموزشی و گردآوری تجارب، گام ارزشمندی در جهت کسب آگاهی از نقاط قوت و ضعف، توانمندی‌ها و کاستی‌هاست. در روایت‌ها، معمولاً اطلاعاتی در مورد فرایند آموزش، وضعیت فیزیکی و فضایی، تعامل و مشارکت، انگیزه و رغبت و... قابل توصیف و تحلیل است.

با مطالعه تاریخ آموزش و پرورش ایران در می‌یابیم که معلمان پس از طی مراحل استخدام، با وجود کاستی‌های موجود به کلاس‌های درس وارد شده‌اند و کارشناسان و فرهنگیان در مورد اعتبار، منافع مالی و انسانی آموزش‌ها، انگیزش، سطح تخصص، برنامه‌های درسی، رشد و توسعه و صلاحیت‌های حرفه‌ای تردید دارند (سالاری‌زاده، ۱۳۹۱).

انجام تحقیقات در زمینه دوره‌های آموزشی و ارزیابی وضعیت این آموزش‌ها، یافته‌های ارزشمندی را در مورد کیفیت، شرایط اجرا و نتایج این آموزش‌ها در اختیار ما قرار می‌دهد. این پژوهش در مورد روایت تجارب حضور در پودمان مهارت‌آموزی مربوط به درس پژوهش و توسعه حرفه‌ای انجام شده است. ابتدا متن حاصل از مشاهده و مشارکت، بر اساس یادداشت‌های تهیه‌شده تنظیم گردید و سپس جملات یا گزاره‌های برجسته استخراج شده و نسبت به تجمیع گزاره‌ها و طبقه‌بندی آنها و در نهایت استخراج مضامین اصلی اقدام گردید.

چارچوب نظری

آموزش و پرورش با هدف ارتقای کارایی، اثربخشی، رشد توانمندی‌ها، صلاحیت، مهارت‌ها، توسعه علمی، فناوری و رشد اخلاقی هر ساله هزینه‌های قابل توجهی را برای آموزش و تربیت نیروی انسانی صرف می‌کند (اورنگی، قلتاش، شهامت و پورسلیمانی، ۱۳۹۰). هادوچن، باکالی، آجانا و گاسمی^۱ (۲۰۱۷) رویکرد شایستگی در برنامه‌های تربیتی را شامل سه اصل اساسی می‌دانند: الف. شایستگی‌هایی که فراگیران در پایان تحصیلات کسب می‌کنند. ب. دانش‌ها، مهارت‌ها و نگرش‌های مربوط به یادگیری. ج. ارزشیابی صلاحیت‌های فراگیران در کاربرد و استفاده از شایستگی‌ها در محیط کاری.

در آغاز قرن بیست و یکم، بیش از گذشته توجه و تمرکز عمومی بر نظام‌های آموزشی معطوف شد، طوری که رویکردهای اخیر در راستای بهبود فرایند یادگیری، نشان‌دهنده نقش و اهمیت مشارکت در کلاس و تمرکز بر پژوهش‌محوری است. در این بین اگر معلم به درستی آموزش‌های لازم را دریافت نکند و محقق نباشد، در تعلیم و تربیت نسلی پژوهشگر دچار مشکل می‌شود (سادات خاکباز، فدایی و موسی‌پور، ۱۳۸۷).

روایت پژوهی، اصطلاحی است که از سال ۱۹۶۹ به عنوان شاخه‌ای ادبی در اشکال مختلف رواج یافت. روایت به عنوان علم اغلب با ساختارگرایی در اروپا در ارتباط است و ریشه آن را می‌توان در آثار قرن چهارم پیش از میلاد و زمان ارسطو جستجو کرد (کادن، ۱۳۸۰؛ آقایی میبیدی، ۱۳۹۲).

روایت در عرصه آموزش، روشی پژوهشی مبتنی بر بیان شفاهی و کتبی از تجارب داستان‌گونه در حیطه‌های مختلف آموزشی، دوره‌های ابتدایی و ضمن خدمت، تجارب تدریس، تجارب تحصیلی،

1. Haddouchane, Bakkali, Ajana & Gassemi

کاروری و کارآموزی و... است که با استفاده از ابزارهایی نظیر مصاحبه، بیان خاطره، مشاهده، یادداشت، عکس، فیلم و... نسبت به گردآوری داده‌ها و اطلاعات اقدام می‌شود.

کانلی^۱ (۲۰۰۶) روایت پژوهی را در حوزه برنامه درسی تربیت معلم به کار گرفت و برنامه‌ای تحت عنوان برنامه درسی روایی ارائه کرد. این برنامه شامل ۱. تصویر روایی از مدرسه، ۲. روایت شخصی از تدریس و یادگیری، ۳. روایت‌های فرهنگی و شخصی، ۴. استراتژی و تکنیک‌هایی که دانشجومعلم در تجارب کارآموزی خود به کار می‌گیرند، می‌باشد (به نقل از کرمی، سراجی و معروفی، ۱۳۹۶).

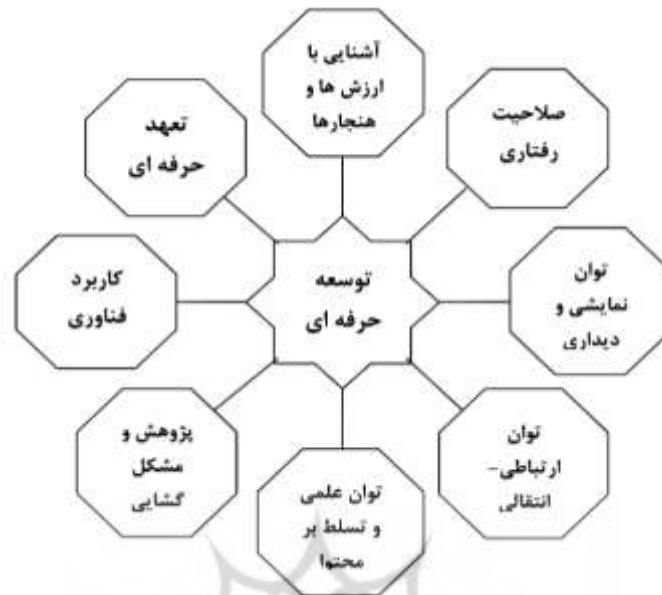
به منظور توسعه حرفه‌ای معلمان، لازم است تا آنها با ابعاد مختلف پژوهش آشنا شوند. پژوهش در تولید دانایی نقش برجسته‌ای داشته و دارد (ساکي، ۱۳۹۱). در حقیقت، می‌توان گفت که بخش عمده و قابل توجهی از ترکیب حرفه معلمی را ارتباطات و تعاملات علمی، پژوهشی و فعالیت فکورانه معلم تشکیل می‌دهد (دایموک و جنیفر^۲، ۲۰۰۸).

توسعه حرفه‌ای، فرایندی از آموزش‌های فردی، جمعی و مداوم آموزش و تربیت است که در طول آن، بینش، دانش و مهارت‌های معلمان ارتقا یافته و در عرصه تصمیم‌گیری و مشکل‌گشایی مشارکت مؤثری داشته باشند (حجازی و همکاران، ۱۳۸۸؛ به نقل از جعفری، ابوالقاسمی، قهرمانی و خراسانی، ۱۳۹۶).

گایبل و ماری^۳ (۲۰۰۵) سه الگوی کلی برای توسعه حرفه‌ای را شامل توسعه حرفه‌ای استاندارد، توسعه حرفه‌ای مدرسه‌محور و توسعه حرفه‌ای خودراهبر دانسته‌اند. الگوی استاندارد، بر مفاهیم جدید، فعالیت‌ها و روش‌های آموزشی و مدل‌سازی مهارت‌ها متمرکز است. الگوی توسعه‌محور با مهارت‌ها، محتوا و فناوری‌های موجود در محل کار و تحصیل سر و کار دارد و الگوی خودراهبر بر اشتراک نظرات و راه‌حل‌ها تأکید می‌کند.

جعفری، ابوالقاسمی، قهرمانی و خراسانی (۱۳۹۶) دریافته‌اند که الگوی توسعه حرفه‌ای معلمی شامل سه مؤلفه محتوا، زمینه و فرایند می‌باشد که از این بین، مؤلفه محتوا با بیشترین بار عاملی در جایگاه اول و به ترتیب دو مؤلفه زمینه و فرایند در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

1. Conle
2. Dymoke & Jennifer
3. Gaible & Mary

شکل (۱) ابعاد توسعه توانمندی‌های حرفه‌ای معلمان (نگارنده مقاله)

در شکل (۱) مشخصه‌های آشنایی با هنجارها، صلاحیت رفتاری، سیال بودن و توان نمایشی، توان ارتباطی، تسلط علمی-پژوهشی و تعهد حرفه‌ای برای توسعه حرفه‌ای معلمان مطرح شده است. توسعه حرفه‌ای در بردارنده مجموعه‌ای از مشخصه‌های لازم برای فعالیت کارآمد در حرفه معلمی است که مسئولیت‌پذیری، شایستگی و توانمندی نظری-عملی معلمان را در پی دارد. جهان امروز به صحنه پیچیده و متحولی از عرصه آموزش و یادگیری تبدیل شده است که لزوم انعطاف، به‌روز بودن دانش، مهارت و بینش معلم و مدرس را اجتناب‌ناپذیر ساخته است. معلم دارای صلاحیت و شایستگی حرفه‌ای خود را به دانش حرفه‌ای مجهز می‌سازد و نیازها و مطالبات سازمان و ذی‌نفعان را درک کرده و تحقق آنها را در بستر روابط و تعاملات مطلوب دنبال می‌کند.

روش‌شناسی

روش پژوهش حاضر، روایت‌پژوهی است که با شیوه‌های توصیفی-کیفی همخوانی دارد. در تحقیق توصیفی، موقعیت‌ها و رویدادها به همان صورتی که هستند توصیف می‌شوند. در این پژوهش، پژوهشگر نمونه‌ای هدفمند از بین جامعه مهارت‌آموزان شرکت‌کننده در کلاس درس پژوهش و توسعه حرفه‌ای بوده است.

در این پژوهش، به توصیف و بازخوانی و تحلیل سند با روش کدگذاری، تحلیل و استخراج کدزاره‌ها پرداخته شد. با تفکر در مورد یک مسئله و تلاش برای کشف معنای مرکزی آن، در واقع به رمزگشایی می‌پردازیم و هنگامی که کد مناسب را کشف کردیم در حال رمزگذاری می‌باشیم و به

مجموع این دو مرحله کدگذاری می‌گویند. کد، یک کلمه یا عبارت است که به طور نمادین بخشی از داده‌ها و وجه برجسته‌ای از معنا و یا جوهره آن است (خروشی، ۱۳۹۶). بنابراین به تناسب از مشاهده مشارکتی (که در آن پژوهشگر به عنوان یک عضو در جامعه مورد نظر شرکت دارد، مشاهده می‌کند، ابراز عقیده می‌کند، پاسخ‌ها و بازخوردها را دریافت می‌کند)، یادداشت‌برداری، کدگذاری و سپس نسبت به طبقه‌بندی یافته‌ها اقدام شد. با روال مذکور به شیوه توصیفی تا حد کفایت و اشباع به استخراج متن اقدام گردید.

توصیف تجربه

جهت طی کردن پودمان مهارت‌آموزی، در دانشگاه فرهنگیان، پردیس امام صادق (ع) ایلام در نیمسال دوم سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶ حضور پیدا کردم. یکی از مواد درسی، درس پژوهش و توسعه حرفه‌ای بود. در ابتدای کلاس ضرورت و اهمیت موفقیت و تلاش مورد تأکید قرار گرفت. روش استاد، سیال، متحرک و برانگیزاننده بود و از آنجایی که از پرژکتور استفاده می‌شد، استاد با آرامش و تماس‌های رو در رو، نسبت به انتقال مباحث اقدام می‌نمود و تعامل مناسبی بین مدرس و حضاران در کلاس برقرار شده بود. با استفاده از روش خوش‌رویی و شوخ‌طبعی، بعضی انتقادات از طرف استاد و مهارت‌آموزان (به صورت غیرمستقیم) مطرح می‌شد، اما در کل با توجه به تجربه استاد، بالا بودن سن و سطح سواد مهارت‌آموزان، وجود احترام متقابل در کلاس قابل درک بود. با گروه‌بندی فراگیران، به هر گروه یک موضوع اختصاص می‌یافت و تقسیم وظایف در گروه‌ها صورت می‌گرفت. هر یک از فراگیران با انگیزه ابراز دانش و اطلاعات خود، به تفکر در موضوع پرداخته، مصادیق و ابعاد موضوع را با دوستان خود به اشتراک گذاشتند و در نهایت نماینده یا منشی گروه‌ها با جمع‌بندی مباحث، گزارش نهایی را در کلاس ارائه می‌کردند. در آغاز هر جلسه، مفاهیم و مطالب کلیدی گذشته مطرح و مرور می‌شد. در ادامه، ساختار مباحث جدید تشریح می‌گردید و به شکل مفصل، مباحث درس حاضر و مسئله رفتار در کلاس طرح گردید. مواردی نظیر عواطف و احساسات و تعامل، ایما و اشاره و بحث گروهی رویکرد غالب در کلاس بود که موجب تعامل و مشارکت فعال‌تر مهارت‌آموزان در فرایند تدریس و یادگیری کلاسی بود. در حین تدریس، انگیزه فراگیران بالا بود که به تمرکز و فعالیت آنان منجر می‌شد. در طول کلاس، تقریباً اکثر مهارت‌آموزان در مورد عناوین مرتبط با درس اظهارنظر می‌کردند. چند جلسه از کلاس درس در بیرون از کلاس ثابت برگزار شد و تجارب و مهارت‌های دانشجویان و مهارت‌آموزانی که دارای سابقه تدریس بودند، مطرح و موارد مثبت و منفی مورد بحث و بررسی قرار گرفت. در نهایت، به اشکالات پاسخ داده می‌شد. وضعیت کلاس، از نظر ابعاد مناسب بود اما «باد» یک عامل برهم‌زننده تمرکز بود. صندلی‌ها راحت بود، اما با توجه به وزن و حجم بالا، برای جابجایی مناسب نبودند و موجب فشردگی فاصله گروه‌ها می‌شد که سروصداهای مزاحم را بیشتر می‌کرد و همچنین زمان بیشتری از کلاس اتلاف می‌شد. تعداد

صندلی‌ها با تعداد مهارت‌آموزان همخوانی نداشت. در کل، اندازه کلاس و طول و عرض پنجره‌ها و نور، کافی به نظر می‌رسید. تناسب فضایی کلاس با تعداد فراگیران در حد متوسط (نه چندان کوچک و نه آنچنان راحت) بود و رنگ‌آمیزی و دکور هنری خوب بود. رابطه مهارت‌آموزان با همدیگر و با استاد، عادی و از نظر تعاملی سازنده و شرایط برای آزادی ابراز نظرات فراهم بود. مهارت‌آموزان با همدیگر به شکل آزادانه در مورد عناوین درسی گفت‌وگو می‌کردند. از مجموعه‌ای از شیوه‌ها شامل سخنرانی، بحث گروهی، کار گروهی و از وسایل کمک آموزشی به تناسب استفاده می‌شد و در ارائه محتوای درسی نوعی نظم و ترتیب حاکم بود.

جدول (۱) خلاصه دریافت‌های حاصل از توصیف تجربه

مشخصه	زیرمجموعه
	روش استاد، سیال و برانگیزاننده بود.
هیجان و انگیزه	در حین تدریس، انگیزه فراگیران بالا بود که به تمرکز و فعالیت آنان منجر می‌شد.
وسایل کمک‌آموزشی	در حین تدریس از پروژکتور استفاده می‌شد.
	استاد با آرامش و تماس‌های رودرو، نسبت به انتقال مباحث اقدام می‌نمودند و تعامل مناسبی بین مدرس و حاضران در کلاس برقرار شده بود.
برقراری ارتباط و تعامل	آرامش و نرم‌خویی آزادی بیان و اظهارنظر استاد و فراگیران (به صورت غیرمستقیم) مطرح می‌شد.
آموزش و برنامه‌ریزی درسی	وجود احترام متقابل با توجه به تجربه استاد، بالا بودن سن و سطح سواد فراگیران، وجود احترام متقابل در کلاس درک بود.
	با گروه‌بندی فراگیران، به هر گروه یک موضوع اختصاص یافت و تقسیم وظایف در گروه‌ها صورت گرفت.
ارزشیابی مشارکتی	مهارت‌آموزان به تفکر در موضوع پرداخته و مصادیق و ابعاد موضوع را با دوستان خود به اشتراک گذاشتند.
	در طول کلاس تقریباً اکثر مهارت‌آموزان در مورد عناوین مرتبط با درس اظهارنظر می‌کردند.
انعطاف‌پذیری	چند جلسه از کلاس درس در بیرون از کلاس ثابت (همیشگی) برگزار شد.

ادامه جدول (۱) خلاصه دریافت‌های حاصل از توصیف تجربه

مشخصه	زیرمجموعه
	<ul style="list-style-type: none"> در ابتدای کلاس ضرورت و اهمیت تشویق و ترغیب موفقیت و تلاش مورد تأکید قرار گرفت.
فرایند تدریس	<ul style="list-style-type: none"> مفاهیم و مطالب کلیدی جلسه گذشته مطرح و مرور شد و در ادامه ساختار مباحث جدید تشریح گردید.
	<ul style="list-style-type: none"> در نهایت، استاد به سؤالات پاسخ داده و اشکالات رفع گردید.
	<ul style="list-style-type: none"> «باد» یک عامل بر هم زننده تمرکز بود.
	<ul style="list-style-type: none"> تعداد صندلی‌ها با تعداد مهارت‌آموزان همخوانی نداشت، تعداد یا کمتر و یا بیشتر بود.
وضعیت فضایی و فیزیکی	<ul style="list-style-type: none"> با توجه به وزن و حجم بالای صندلی‌ها، برای جابجایی مناسب نبودند و موجب فشردگی فاصله گروه‌ها می‌شد.
	<ul style="list-style-type: none"> صندلی‌ها از نظر اندازه راحت بود.
	<ul style="list-style-type: none"> وضعیت کلاس، از نظر ابعاد مناسب بود.
آسایش و راحتی	

تحلیل و قضاوت

از مهم‌ترین ابعاد و بخش عمده و قابل توجهی از ترکیب حرفه معلمی را توسعه حرفه‌ای معلمان در ابعاد محتوا، ارتباطات و تعاملات علمی، فعالیت فکورانه و پژوهشی معلم، آموزش‌های فردی، جمعی و مداوم، فرایندها و فعالیت‌های برنامه‌ریزی شده جهت ارتقای دانش، بینش، مهارت و نگرش معلمان در راستای بهبود فرایند یاددهی و یادگیری، تصمیم‌گیری و مشکل‌گشایی تشکیل می‌دهد. در این تحقیق، تناسب فضایی کلاس با تعداد فراگیران در حد متوسط و طراحی هنری مناسب بود. تعداد صندلی و اندازه، قابلیت و ارتفاع تابلو، وضعیت بهداشت کلاس و میزان نور، مناسب و کافی بود. رابطه میان مهارت‌آموزان و رابطه بین مهارت‌آموزان و استاد، عادی و از نظر تعاملی سازنده بود و رضایت و انگیزه در بین مهارت‌آموزان قابل مشاهده و درک بود. همچنین هریس، گال و موسان^۱ (۲۰۱۱) دریافتند که برنامه‌های آموزشی توسعه حرفه‌ای، درک و فهم مثبت معلمان از رشته و شغل خود را افزایش می‌دهد.

شرایط آزادانه ابراز نظرات فراهم بود و فراگیران با هم و با استاد به شکل آزادانه در مورد عناوین درسی گفت‌وگو می‌کردند. در ارائه محتوای درسی بر اساس نوعی نظم و ترتیب، مجموعه‌ای از شیوه‌ها شامل سخنرانی، بحث گروهی و کار گروهی در کنار استفاده از وسایل کمک آموزشی، به تناسب در فعالیت‌های کلاس به کار گرفته شد و در عمل آموزشی به کار رفت. فولان، هیل و کریولا^۱ (۲۰۰۶) معتقدند که در آموزش حرفه‌ای، معلمان با نگاه عمیق و تفکر ژرف نسبت به اتفاقات کلاس، به بصیرت حرفه‌ای نزدیک می‌شوند و تجارب را با نظرات علمی پیوند می‌دهند.

همچون بسیاری از دوره‌ها و پودمان‌های آموزشی، در حالی که محتوا در اولویت قرار دارد اما ابعاد توسعه سازمانی به شکل جامع از جایگاه مطلوبی برخوردار نیست. دلور (۲۰۰۵) توسعه حرفه‌ای معلمان را در سه دسته شامل توسعه دانشگاهی، توسعه آموزشی و توسعه سازمانی مطرح کرده است. توسعه دانشگاهی با مشارکت، پژوهش و آموزش ضمن خدمت میسر می‌شود. با طراحی برنامه‌های درسی مناسب، زمینه ابداع و ایده‌پردازی مهیا می‌شود و توسعه سازمانی به وسیله نقش و مسئولیت‌پذیری محقق می‌گردد (به نقل از خروشی، ۱۳۹۴).

از دیگر مواردی که در کلاس درس پژوهش و توسعه حرفه‌ای مشاهده نشد، مسئله اهمیت روش‌های نوین و مشکل‌یابی و چاره‌اندیشی در آموزش بود که آن‌طور که باید مورد توجه قرار نگرفت. این در حالی است که عمده‌ترین اهداف رایج در آموزش معلمان، آماده‌سازی معلمان برای مواجهه با تغییرات و پذیرش مسئولیت‌های جدید در برنامه‌های درسی و هماهنگ شدن با مقتضیات زمانی و مجهز شدن به روش‌های جدید است (هیوبرمن^۲، ۱۹۸۹؛ تانگ و هان^۳، ۲۰۰۵؛ خروشی، ۱۳۹۴).

موفقیت ابعاد مختلف آموزش در جهت فراهم‌سازی زمینه مناسب و تسهیل رشد و پرورش دانش‌آموزان، متأثر از فعالیت‌های حرفه‌ای معلمان است. تربیت معلم موفق به تربیت دانش‌آموز موفق خواهد انجامید. در این راستا توجه ویژه و تلاش در جهت برنامه‌ریزی جامع و همه‌جانبه به تعالی آموزش و پرورش می‌انجامد. نیازمحوری، مسئله کیفیت آموزش‌ها، بازنگری در اهداف، برنامه‌ها، محتوا، روش‌ها و ارزیابی‌ها و تقویت انگیزه‌ها در محیط‌های آموزشی اجتناب‌ناپذیر است.

در حال حاضر، در محتوای آموزشی پودمان‌ها و دوره‌های آموزشی به مقوله آینده‌نگری و آماده‌سازی برای مواجهه با مشکلات احتمالی توجه کافی نمی‌شود. با وجود تلاش‌هایی که در جهت بهبود و کارآمدی آموزش‌ها انجام شده است همچنان بُعد کاربردی آنچنان که باید در اولویت قرار ندارد و تغییر رویکرد از سازماندهی غیرمنعطف، یکنواخت و خطی به انعطاف‌پذیر، به‌روز، نیازمحور و مشارکتی و تغییر از یادگیری سطحی به یادگیری عمیق و معنایی حقیقتی غیرقابل‌انکار است. بنابراین پیاده‌سازی سیستم‌های اشتراک دانش و ثبت تجارب و اتخاذ تدابیر مناسب و حمایت و

1. Fullan, Hill & Crevola
2. Huberman
3. Tong & Han

برنامه‌ریزی در حیطه‌های شناختی، عاطفی، شخصیتی، ارتباطی-تعاملی و مدیریت مسائل و چالش‌ها با تأکید بر تحولات منطقی توصیه می‌شود. این تحولات منطقی تضمین‌کننده روند به‌روزرسانی عناصر سنتی مطلوب آموزش و نیز فراهم‌کننده سازوکار مسئله‌محوری، ابداع و نوآوری می‌باشد.

نتیجه‌گیری

حرفه معلمی، عرصه‌ای برای تجلی موقعیت‌های جدید در تصمیم‌گیری و عملکرد است (ساکی، ۱۳۹۱). توسعه حرفه‌ای معلمان که از آن تحت عنوان آموزش معلمان و یا آموزش ضمن خدمت یاد می‌شود، با هدف توسعه و ارتقای توانمندی معلمان در حیطه خاصی صورت می‌گیرد و اگر چه در این فرایند، به ظاهر معلم دریافت‌کننده است اما بهره‌وری نهایی نصیب فراگیران خواهد شد (کلانتری خاندانی و فرخی، ۱۳۹۵).

پژوهش حاضر، روایت تجربه حضور در کلاس پژوهش و توسعه حرفه‌ای (پودمان مهارت‌آموزی ماده ۲۸) بود. نتایج نشان داد که در زمینه وضعیت امکانات (مواردی نظیر طراحی و تناسب فضای داخلی، نور کافی)، در مورد روابط و تعامل (صمیمیت و فرصت ابراز دیدگاه)، و در مورد روش‌ها (شیوه تلفیقی، توالی و ترتیب در ارائه محتوا)، قابل طرح است.

روش سیال و برانگیزاننده حاکی از هیجان، انگیزه، تعهد و اخلاق حرفه‌ای استاد است که تقویت و ارتقای انگیزه، تمرکز و فعالیت فراگیران در حین تدریس را در پی دارد. امروزه استفاده از وسایل کمک‌آموزشی علاوه بر اینکه یک ضرورت است، ارتقای کیفیت تدریس و تسهیل زمینه تحقق یادگیری مؤثر را در بر دارد. ارتباط مناسب بین مربی و متربی و احترام متقابل، اعتماد و تداوم فعالیت‌های یادگیری-یاددهی را موجب می‌شود. در زمینه ارزشیابی، امروزه حرکت از شیوه‌های غیرمنعطف و استاندارد شده به سمت ارزیابی مشارکتی، فعال، مسئله‌محور، برانگیزاننده و مبتنی بر علاقه و نیاز فراگیران یک ضرورت است. طراحی محیط آموزشی و طرح درس استاد، نقطه شروع و طریقه آغاز مباحث، توضیح و ارائه مثال مناسب، پیوستگی مطالب، تأمل و بازنگری و پاسخگویی به سؤالات از ویژگی‌های یک مدرس توانمند است. در نهایت، وضعیت فضایی و فیزیکی، ابعاد کلاس، کنترل عوامل مزاحم و تهیه امکانات مناسب نیز نقش تعیین‌کننده‌ای در فرایند یاددهی-یادگیری کلاسی ایفا می‌کنند.

در کل، ارتباط و تعاملات (مشارکت و مسئولیت‌پذیری)، طرح و نقشه و انعطاف‌پذیری روش‌ها در کلاس پژوهش و توسعه حرفه‌ای مشاهده شد، اما ایده‌پردازی و مشکل‌گشایی در کلاس درس پژوهش و توسعه حرفه‌ای مورد تأکید قرار نگرفت.

منابع

- آقایی‌میبدی، فروغ. (۱۳۹۲). پیش‌درآمدی بر مطالعه روایت و روایت‌پژوهی. نشریه کهن‌نامه ادب پارسی، (پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی)، ۴ (۲): ۱-۱۹.
- اورنگی، عبدالمجید؛ قلناش، عباس؛ شهامت، نادر و پورسلیمانی، غلامعلی. (۱۳۹۰). بررسی تأثیر آموزش‌های ضمن خدمت بر عملکرد حرفه‌ای معلمان شهر شیراز. فصلنامه رهیافتی نو در مدیریت آموزشی، ۲ (۵): ۹۵-۱۱۴.
- حسینی، سیده بتول؛ برهن، مریم و داداشی مقدم، فاطمه. (۱۳۹۶). بررسی تطبیقی نظام تربیت معلم کشور ایران با نظام تربیت معلم کشور ژاپن. هشتمین کنفرانس بین‌المللی روانشناسی و علوم اجتماعی، تهران: شرکت همایشگران مهر اشراق.
- جعفری، حسن؛ ابوالقاسمی، محمود؛ قهرمانی، محمد و خراسانی، اباصلت. (۱۳۹۶). الگوی توسعه حرفه‌ای معلمان ابتدایی: مطالعه موردی مدارس استثنایی گروه کم‌توان ذهنی شهر تهران. فصلنامه روانشناسی افراد استثنایی، ۷ (۲۵): ۷۵-۹۵.
- خروشی، پوران. (۱۳۹۶). روایت‌پژوهی (راهنمای عملی؛ ویژه استادان، معلمان و دانشجومعلمان). اصفهان: نشر نوشته.
- خروشی، پوران. (۱۳۹۴). راهکارهای توسعه حرفه‌ای معلمان در کشورهای توسعه‌یافته با تأکید بر ضرورت توجه به آن در دانشگاه فرهنگیان. فصلنامه تربیت معلم فکور، ۱ (۱): ۵۳-۶۶.
- خورشیدی، عباس. (۱۳۸۲). روش‌ها و فنون تدریس. تهران: انتشارات یسپرون.
- کادن، جی‌ای. (۱۳۸۰). فرهنگ ادبیات و نقد، ترجمه کاظم فیروزمند. تهران: انتشارات شادگان.
- کریمی، زهره؛ سراجی، فرهاد و معروفی، یحیی. (۱۳۹۶). برنامه درسی روایت‌پژوهی و توسعه حرفه‌ای دانشجویان دانشگاه فرهنگیان: طراحی الگوی برنامه درسی، دو فصلنامه نظریه و عمل در برنامه درسی، ۵ (۹): ۶۹-۱۰۴.
- کلانتری‌خاندانی، عزت‌اله و فرخی، محمدحسن. (۱۳۹۵). نگاهی به توسعه حرفه‌ای معلمان فکور و تبیین درس‌پژوهی و فعالیت یادگیری. فصلنامه تربیت معلم فکور، ۲ (۳): ۷۳-۹۶.
- سادات‌خاکباز، عظیمه؛ فدایی، محمدرضا و موسی‌پور، نعمت‌اله. (۱۳۸۷). تأثیر درس‌پژوهی بر توسعه حرفه‌ای معلمان ریاضی. فصلنامه تعلیم و تربیت، ۹۴ (۹۴): ۱۲۳-۱۴۶.
- ساکي، رضا. (۱۳۹۱). پژوهش معلم‌محور؛ پارادایمی نو در پژوهش‌های آموزشی. فصلنامه راهبردهای آموزش، ۵ (۳): ۱۹۱-۱۹۷.
- سالاری‌زاده، بهناز. (۱۳۹۱). بررسی تأثیر آموزش ضمن خدمت بر ارتقاء صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان متوسطه شهر رودبار جنوب در سال تحصیلی ۹۰-۹۱. پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد دانشگاه تهران، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی.
- مهرمحمدی، محمود. (۱۳۷۹). بازانديشي فرايند ياددهي- يادگيري و تربيت معلم، تهران: انتشارات مدرسه.

- Dymoke, S. Jennifer, H. (2008). *Reflective teaching and learning*, London: Sage Publications.
- Fullan, M. Hill, P. & Crevola, C. (2006). *Breakthrough. Inserted in Corvin Press*.
- Gaible, E. Mary, B. (2005). *Using Technology to Train Teacher: Appropriate Uses of ICT for Teacher Professional Development in Developing Countries*. Available at: www.infodev.org/en/Publication.13.html.
- Guskey, T. (2002). Professional development and teacher aachang. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*. 8 (3,4): 381-391.
- Haddouchane, Z.A. Bakkali, S. Ajana, S & Gassemi, K. (2017). The application or the competency-based approach to asses the training and employment adequacy problem. *International Journal of Education*. 5 (1): 1-18.
- Harris, J. Gale, L & Musson, H. (2011). The effects of a professional development programme on primary school teachers perceptions of physical education, *Professional Development in Education*. 37 (2): 291-305.
- Huberman, M. (1989). The Professional life cycle of teachers, *teachers College Rrcord*. 91 (1): 31-57.
- Tong, L.F. Han, Y.B. (2005). *Appling TOM philosophy to the Teaching and learning pricess*, Malaysia, Monash University.

